

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΜΗΣΙΝ ΤΗΣ ΠΑΝΥΜΝΗΤΟΥ ΚΑΙ

ΥΠΕΡΕΝΔΟΞΟΥ

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΚΑΙ ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

«Μνήμη δικαίων μετ' εγκωμίων γίνεται», φησὶν ὁ σοφώτατος Σολομών. «Τίμιος γὰρ ἐναντὶν Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ», ὁ Θεοπάτωρ προέφη Δαβὶδ. Εἰ τοίνυν ἀπάντων δικαίων ἡ μνήμη μετ' εγκωμίων γίνεται, τὴ πηγὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶ τῆς οσιότητος θησαυρῷ τίς οὐ προσοίσει τὸν ἔπανον; Οὐχ ἵνα δοξάσῃ, ἀλλ' ἵνα δοξασθῇ δόξαν αἰώνιον. Ἀνενδεές γάρ τῆς παρ' ἡμῶν δόξης τοῦ Θεοῦ τὸ σκῆνωμα, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ, περὶ ἧς δεδοξασμένα ἐλαλήθη, καθὼς φησι πρὸς αὐτὴν ὁ θεῖος Δαβὶδ· «δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σου, πόλις τοῦ Θεοῦ», λέγων. Ποῖαν γάρ ἐκληψόμεθα πόλιν τοῦ αοράτου καὶ ἀπεριγράπτου Θεοῦ, τοῦ τα πάντα τῇ ἰδίᾳ δρακί περιέχοντος, ἀλλ' ἢ τὴν μόνην ὄντος υπερφυῶς καὶ υπερουσίως τὸν υπερουσίον τοῦ Θεοῦ Λόγον ἀπεριγράπτως χωρήσασαν, περὶ ἧς δεδοξασμένα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λελάληται; Τί γάρ ἐπιδοξότερον τοῦ δέξασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ βουλήν, ἀρχαίαν, ἀληθινήν;

Ταύτην γάρ οὐκ ἀνθρωπίνῃ γλώττᾳ, οὐκ ἀγγέλων νοῦς υπερκοσμίων κατ' ἀξίαν εὐφημήσαι δύναται, δι' ἧς ἡμῖν δέδοται τὴν δόξαν Κυρίου τηλαυγῶς ἐνοπριῖζεσθαι. Τί τοίνυν; Σιγήσομεν ἄρα, ὅτι μὴ πρὸς ἀξίαν εὐφημήσαι δυνάμεθα, φόβῳ συστελλόμενοι; Ἦκιστα. Ὑπερβάθμιον δὲ τὸν πόδα τείνωμεν, τὸ δὴ λεγόμενον, καὶ τοὺς οἰκίους ἀγνοήσωμεν ὅρους καὶ τῶν ἀθίκτων ἀνέδην ἀψώμεθα, τῶ φόβῳ τὸν χαλινὸν ἀποπύσαντες; Οὐδαμῶς. Πόθῳ δὲ μάλλον τὸν φόβον κεράσαντες καὶ σύνθετον ἐξ ἀμφοῖν ἓνα πλέξαντες στέφανον, μεθ' ἑράς εὐλαβείας τρεμούση χεὶρ καὶ ποθούση ψυχὴ τῆς ἡμετέρας διανοίας τὸ εὐτελές ἀκροθίνιον τῇ βασιλίδι μητρὶ, εὐεργέτιδι πάσης τῆς φύσεως, εὐγνωμόνως εἰς ὀφειλήν ἀποτίσωμεν. Ἐπεὶ καὶ λόγος ἐστίν, ἀγρότας τινὰς τοῖς ἀροτήρσι βουσί τῆς γῆς τοὺς αὐλάκας τέμνοντας, βασίλειά

παρίοντα θεάσασθαι, σεμνῶς μὲν τῇ αλουργίδι κοσμούμενον, φαίδρυνόμενον δὲ τῇ αἰγλῇ τοῦ διαδήματος καὶ τῷ ἀπείρῳ πλήθει τῶν δορυφόρων κύκλῳ περιστοιχζόμενον, ἐπεὶ παρὴν οὐδέν, ὁ τότε τῷ μέδοντι δωροφορήσωσιν, ἀμελλητὶ τὰς χερσὶν ὕδωρ ἀπαρυσάμενον ἓνα (παρέρρει γάρ ἐγγύθεν ἀφθόνως τὰ νάματα), δῶρον κεκομικέναι τῷ αυτοκράτορι.

Πρὸς ὃν φάναι τὸν βασιλέα·

Τί τοῦτο, ὦ παῖ;

Τὸν δὲ θαρσαλέως ἀνταποκρίνασθαι·

Ὁ μοι παρὴν, τοῦτο κεκόμικα, κρίνας ἀρίστα τῇ ἐνδεΐᾳ τὴν προθυμίαν μὴ ἐγκαλύπτεσθαι. Σὺ γάρ τῶν ἡμετέρων οὐκ ἐπιδεής, οὐδὲ ἐθέλων τῶν παρ' ἡμῖν, ἢ τὴν εὐνοίαν. Ἡμῖν δὲ χρέος ἐστὶν ἅμα καὶ ἔπανος τὸ τελούμενον. Δόξα γάρ οἶδεν ἐπακολουθεῖν ὡς τὰ πολλὰ τοῖς εὐγνώμοσιν.

Εἶπα τὸν βασιλέα θαυμάσαντα, ἐπαμῆσαι μὲν τὸν σοφόν, ἀποδέξασθαι δὲ μετ' εὐνοίας τὴν προθυμίαν, πλείστα δ' ὅσαις δωρεαῖς φιλοτίμως ἀνταμείψασθαι. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὁ υπέρρογρος τύρρανός τῃς πολυτελείας προέκρινε τὴν εὐνοίαν, αὕτη ἢ ὄντως ἀγαθὴ Δέσποινα, ἢ τοῦ μόνου ἀγαθοῦ Θεοῦ Μήτηρ, οὐ ἡ συκατάβαστος ἀπίστος, τοῦ ταῦτα δύο λεπτά τῶν πολλῶν καρπωμάτων προκρίναντος, οὐ μάλλον ἡμῶν ἀποδέξεται τὴν πρόθεσιν, οὐ τὴν δύναμιν κρίνουσα; Ναι μὲν ἀποδέξεται, ὡς οφειλὴν μὲν προσάγοντας, ἀντιμετρήσει τὰ ἀσύγκριπα. Ἐπεὶ οὖν τὸ λέγειν ἐκ παντός ἀναγκαῖον, ὥστε τὸ χρέος ἀφοσιώσασθαι, φέρε πρὸς αὐτὴν τὸν λόγον τρέψωμεν ὥδε.

Τί δὲ προσεῖπωμεν, Δέσποινα; Τίσι δὲ προσφθεγξόμεθα ῥήμασι; Ποίους δὲ ἐγκωμῖους τὴν σὴν ἱεράν καὶ δεδοξασμένην στέψομεν κεφαλὴν, τὴν ἀγαθοδότῃν, τὴν πλουτοδότειραν, τοῦ ἀνθρωπεύου γένους τὸ ἐγκαλλώπισμα, τὸ αὐχήμα πάσης τῆς κτίσεως, δι' ἣν ὡς ἀληθῶς μεμακάρισται; Ὅν γάρ οὐκ ἐχώρει τὸ πρότερον, διὰ σοῦ κεχώρηκεν. Οὐ στενίσαι οὐκ ἐσθένει, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ κατοπτρίζεται. Ἀνοῖξον ἡμῖν, ὦ Λόγε Θεοῦ, τὸ βραδύγλωσσον στόμα. Δὸς ἐν ἀνοίξει χειλέων ἡμῶν χαριέστατον λόγον. Ἐμπνευσον ἡμῖν τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν, δι' ἣς αἱ εἰς ῥητορεύουσι καὶ ἀγράμματοι λαλοῦσι σοφίαν τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ ἰσχνόφωνοι εὐπορήσωμεν τῆς σὴς φιλότατης μητρός κἂν ἀμυδρῶς γε πῶς μεγαλεῖα φθέγξασθαι. Αὕτη γάρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων ἐκλελεγμένη, τὴν προωρισμένην βουλήν καὶ εὐδοκίαν τοῦ σε ἀχρόνως, ἀρεύστως τε καὶ ἀπαθῶς γεννήσαντος Θεοῦ καὶ Πατρὸς,

λασμόν και σωτηρίαν, δικαιοσύνην τε και απολύτρωσιν, σε την εκ ζωής ζωήν, και το εκ του φωτός φώς, τον εκ Θεού αληθινού Θεόν αληθινόν, εξ αυτής σεσαρκωμένον επ' εσχάτων των χρόνων εκύησεν, ής ο τόκος παράδοξος, η γέννησις υπέρ φύσιν και έννοιαν και τω κόσμω σωτήριος, η κοίμησις ένδοξος και όντως ιερά και πανεύφημος.

Ταύτην ο Πατήρ μεν προώρισε, προφήται δε δια μεν του Πνεύματος αγίου προηγόρευσαν, η δε του Πνεύματος αγιαστική δύναμις επεφοίτησεν, εκάθηρέ τε και ηγίασε και οιονεί προήρδευσε. Και τότε συ ο του Πατρός όρος και Λόγος απεριγράπτως κατώκησας, ανακαλούμενος την εσχατιάν της ημετέρας φύσεως προς το άπειρον ύψος της σης ακαταλήπτου θεότητας, ής την απαρχήν εκ των πανάγων και αχράντων αιμάτων και παναμών της αγίας Παρθένου αναλαβών σάρκα εψυχωμένην ψυχή λογική τε και νοερά σεαυτώ περιέπηξας, εν σεαυτώ αυτήν υποστήσας, και γέγονας τέλειος άνθρωπος, ούκ αποβαλών το είναι τέλειος Θεός και τω σω Πατρί ομοούσιος, αλλά προσλαβών δί' ευσπλαγχνίαν άφατον την ημετέραν ασθένειαν. Και προήλθες εξ αυτής εις Χριστός, εις Κύριος, εις Υιός Θεός και άνθρωπος ο αυτός, Θεός τε ομού τέλειος, και άνθρωπος τέλειος, όλος Θεός, και όλος άνθρωπος, μία υπόστασις σύνθετος εκ δύο φύσεων τελείων, θεότηός τε και ανθρωπότητος και εν δύο τελείας φύσεσι, θεότητι τε και ανθρωπότητι· ου γυμνός Θεός, ουδέ ψιλός άνθρωπος, άλλ' εις Υιός Θεού και Θεός σεσαρκωμένος, Θεός τε αυτός ομού και άνθρωπος, ου σύγχυσιν υποστάς, ουδέ διαίρεσιν υπομείνας, φέρων εν εαυτώ των ετερουσίων δύο φύσεων καθ' υπόστασιν ασυγχύτως άμα και αδιαρέτως ημωμένων τας φυσικάς ιδιότητας, το κτιστόν και το άκτιστο, το θνητόν και τα αθάνατον, το ορατόν και το αόρατον, το περιγραφτόν και το απεριγραπτον, θεión τε θέλημα και ανθρώπινον θέλημα, θείαν ενέργειαν, ού μην αλλά και ανθρωπίνην ενέργειαν, αυτεξούσιά τε δύο, θεión ωσαύτως και ανθρώπινον, τα τε θεία θαύματα και τα ανθρώπινα πάθη, τα φυσικά φημι και αδιάβλητα.

Όλον γάρ τον πρώτον Αδάμ τον προ της παραβάσεως, τον αμαρτίας ελεύθερον, ανέλαβες, Δέσποτα, δια τα σπλάγχνα ελέους σου, σώμα, ψυχήν, νουν και τα τούτων φυσικά ιδώματα, ίν' όλω μοι την σωτηρίαν χαρίση· όντως γάρ το απόσληπτον, αθεράπευτον· και ούτω, μεσίτης Θεού και ανθρώπων γενόμενος, την έχθραν έλυσας και τω σω Πατρί τους αποστάτας προσήγαγες, το πεπλανημένον επέστρεψας, το εσκοτωμένον εφώτισας, το συντετριμμένον ανεκαίνισας, το φθαρτόν εις αφθαρσίαν μετέβαλες, της πολυθέου πλάνης την κτίσιν ηλευθέρωσας, τέκνα Θεού τους ανθρώπους πεποίηκας, κοινωνούς της θείας σου δόξης τους ητιμημένους ανέδεξας· τον καταδεδικασμένον τα της γης καταχθόνια, υπεράνω πάσης αρχής και

εξουσίας ανήγαγες, εν τω θρόνω τω βασιλικώ τον εις γην αποστρέφειν, και τον άδην οικείν κατακρθέντα, εν σεαυτώ εκάθισας. Τίς ούν των απείρων τούτων αγαθών, των υπέρ πάντα νουν και κατάληψιν, εργαστήριον γέγονεν; Ουχί η σε τεκούσα Αειπάρθενος;

Οράτε, φίλοι Θεώ Πατέρες και αδελφοί, της παρούσης ημέρας την χάριν. Οράτε, της νύν ευφημουμένης το υψηλόν και σεβάσμιον; Ού φρικώδη τα ταύτης μυστήρια; Ου θαύματος γέμοντα; Μακάριοι οι ορώντες, ως ιδείν πρεπωδέστατον. Μακάριοι οι νοεράν κτησάμενοι αίσθησιν! Οίαι φωτός αστραπαί την παρούσαν νύκτα καταφαιδρύνουσιν! Οίαι αγγέλων δορυφορίαι την της ζωαρχικής μητρός καταγλαΐζουσι κοίμησιν· οίαι αποστόλων θεηγορίαι την κηδεϊαν του θεοδόχου σώματος μακαρίζουσιν! Πώς ο του Θεού Λόγος, ο ταύτης Υιός δί ευσπλαγχνίαν γενέσθαι καταδεξάμενος, δεσποτικαίς παλάμαις τη παναγία ταύτη και θειοτάτη οία μητρί λειπουργών, την ιεράν ψυχήν υποδέχεται; Ώ αγαθού νομοθέτου! Μη υποκείμενος νόμω, τον νόμον πληρών, όν αυτός ενετείλατο. Αυτός γαρ τοις γονεύσι την οφειλήν τους παιδας νέμεν εθεσμοθέτησε. «Τίμα», φησί, «τον πατέρα και την μητέρα σου». Ότι δε αληθές τούτο, παντί που δήλον, τω καν μικρόν νούν των θείων της αγίας Γραφής μεταμεμυημένω λογίων. Εί γάρ, ως φησίν η θεία Γραφή, «ψυχαι δικαίων εν χειρί Κυρίου», ούκ αυτή μάλλον τας χερσί του Υιού και Θεού αυτής την ψυχήν παρατίθεται; Αληθής ο λόγος και πάσης αντιλογίας υπέρτερος.

Άλλ' εί δοκεί, τις αύτη και πόθεν και πώς τω παρόντι χαρισθείσα βίω, δώρον απάντων των του Θεού δωρημάτων υψηλότερον άμα και προσφιλέστερον δέδοται. Οίαν τε την εν τώδε τω βίω διατριβήν πεποιήται, και οίων μυστηρίων ηξίωται διεξίωμεν. Εί γάρ τους κατοχομένους επιπαφίους γεραίροντες Έλληνες, παν ό,τιπερ εώρων αγώγιμον, πάση σπουδή συνεισέφερον, ως αν τω μεν ευφημουμένω κατηρτισμένον το εγκώμιον γένηται, ταις δε λειπομένοις ζήλος άμα προς αρετήν και παράκλησις, μύθοις δε ως τα πολλά και απείροις πλάσμασι τον λόγον εξύφανον, οίκοθεν μη κεκτημένων των υμνουμένων έπανον, πως ημείς τα λίκαν αληθή και σεβάσμα και όντως όντα τοις πάσιν ευλογίας απάσης και σωτηρίας πρόξενα, σιγής βυθοίς το του λόγου καλύψαντες, ου πολύν οφλήσομεν γέλωτα, και τω κατακρύψαντι το τάλαντον της αυτής δίκης τευξόμεθα; Της συντομίας του λόγου φροντίζοντες, ως αν μη ταις ακοαίς πολέμιος γένηται ως τροφή τοις σώμασιν υπερβάλλουσα.

Ιωακείμ και Άννα οι ταύτης γεννήτορες· Ιωακείμ, ὡσπερ τις προβάτων ποιμήν, οὐχ ἥττον νέμων τους λογισμούς, ἄγων τε κατ' ἐξουσίαν ὅποι βούλοπο ἢ τα θρέμματα. Ὑπὸ Κυρίῳ γάρ τω Θεῷ ως πρόβατον ποιμανόμενος, ουδενὸς των ἀρίστων εστέρητο. Ἀριστα δε λέγειν μηδεὶς οἰέσθω με, τα τοις πολλοῖς καταθύμια προς α η των ληνοτέρων αεί δάνοια κέχηνεν, ἃ μήτε παραμένειν πέφυκε, μήτε βελτίονα δραν τον κεκτημένον ἐπίσταται, τα του παρόντος βίου τερπνά, α μη δύναται βεβαίαν δύναμιν κτήσασθαι, ἀλλὰ περὶ αὐτὰ καταρρεῖ και αυθωρόν διαλύεται, ει και τούτων πολλήν εἶχον την περιουσίαν. Ἀπαγε· οὐ προς ημῶν ταῦτα θαυμάζειν, ουδ' αὕτη μερὶς των φοβουμένων τον Κύριον, ἀλλὰ τα αγαθά, τα ὄντως τοις εὐ φρονούσιν εφετά και ἐράσμια, α μένει διακωνίζοντα, Θεόν μεν ευφραίνοντα, καρπὸν δε τοις κεκτημένοις ανατέλλοντα ὥριμον, τας ἀρετάς φημι, αἱ τον καρπὸν εν καιρῷ αὐτῶν, τω αἰῶνι λέγω μέλλοντι, ζωὴν αἰώνιον δώσουσι, τοις γε ἀξίως φιλοπνήσασι και προσενέγκασι τον εαυτῶν πόνων ὅση δύναμις. Πόνος μεν γάρ προπορεύεται, ἐπεπαι δε μακαριότης αἰώνιος. Εντὸς Ιωακείμ συνήθως τους οικίους ἐποιῶνε λογισμούς, «εν τόπῳ μεν χλόης», των ἱερῶν λογίων τη θεωρία εναυλιζόμενος, «ἐπὶ ὕδατος δε αναπαύσεως» της θείας ευφρανόμενος χάριτος, ἐξ ἀτόπων ἐπιστρέφων, ἐπὶ δε τριβους δικαιοσύνης οδηγῶν.

Άννα δε, ἡ «χάρις» ἐρμηνεύεται, οὐχ ἥττον ομότροπος ἦν και ομόζυγος, πάσι μεν αγαθοῖς κομῶσα, μυστικῶ δε τινι λόγῳ κατεχομένη τω της στεριώσεως αρρωστήματι. Εστεῖρευε γάρ ὄντως η χάρις, εν ταις των ἀνθρώπων ψυχαῖς καρποφορεῖν οὐκ ἰσχύουσα· διότι πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ηχρεώθησαν, οὐκ ἦν ο συνίων, οὐκ ἦν ο ἐκζητῶν τον Θεόν. Εἶπα ο αγαθὸς Θεὸς ἐπιδῶν και κατοικτερήσας της οικείας χειρὸς το πλαστούργημα, και τοῦτο βουλευθεὶς ανασώσασθαι, λυει την της χάριτος στείρωσιν, της Ἀννης φημί της θεόφρονος, και τίκτει παῖδα, οἷα ου πρότερον γέγονε, οὐδ' αὐ πάλιν γενήσεται. Η δε της στεριώσεως λύσις ἐδήλου σαφέστατα την κοσμικήν των αγαθῶν λυθήσεσθαι στείρωσιν και της απορρήτου μακαριότητος καρπογονεῖσθαι το στέλεχος.

Εντεῦθεν η Θεοτόκος ἐξ επαγγελίας προέρχεται. Ἀγγελος γάρ καταμηνύει της γεννησομένης την σύλληψιν. Ἐπρεπε γάρ κἀν τούτῳ μη ἐλαττοῦσθαί τινος ἢ φέρειν τα δεῦτερα, την του μόνου και ὄντως τελείου Θεοῦ ἐσομένην κατὰ σάρκα λοχεύτριαν. Εἶπα τῷ ἱερῷ ναῷ του Θεοῦ ἀνατίθεται, κανταύθα διατρίβει, κρείπτονα και καθαρωτέραν των ἄλλων ἐπιδεικνυμένη σπουδὴν και αναστροφὴν, ἀπάσης ἐπιμξίας ἀνδρῶν και θηλεκῶν ἀτόπων ἀπηλλαγμένη. Ἀλλ' ἐπεὶ της ηλικίας η ἀκμή κατελάμβανε και μένειν των ἀνακτόρων ἔνδον νομίμως ἀπείργετο, μνηστήρι, ταυτὸν

δε ειπείν φύλακι της παρθενίας, προς του χορού των ιερέων τω Ιωσήφ εγχειρίζεται, ος τον νόμον απαραχάρακτον μέχρι γήρωος εν συγκρίσει των άλλων εφύλαττε. Προς τούτον η ιερά αύτη και πανάμωμος νεάνις διέτριβε, τοις κατ' οίκον στοιχούσα και των προ της οικίας ειδυία μηδέν.

Ότε δε ήλθε το πλήρωμα του χρόνου, ως φησιν ο θεός Απόστολος, απεστάλη υπό του Θεού άγγελος Γαβριήλ προς ταύτην την όντως θεόπαιδα, και φησι προς αυτήν· «Χαίρε, κεχαρπωμένη, ο Κύριος μετά σου». Καλόν το του αγγέλου προς την υπέρ άγγελον πρόσφθεγμα. Χαράν γάρ φέρει παγκόσμιον. Η δε επί τω λόγω εταράχθη, της προς άνδρας ομιλίας αήθης υπάρχουσα. Ασφαλώς γάρ τηρείν την παρθενίαν προήρητο. «Δελογίζετο δε εν εαυτή ποταπός είη ο ασπασμός ούτος». Και προς αυτήν ο άγγελος· «Μη φοβού, Μαριάμ· εύρες γάρ χάριν παρά τω Θεώ». Όντως εύρε χάριν, η αξία της χάριτος. Εύρε χάριν, η τους πόνους της χάριτος γεωργήσασα και πολύ δρεψαμένη τον άσταχυν. Εύρε χάριν, η τους σπόρους της χάριτος γεννήσασα και πολύχουν δρεψαμένη τον άσταχυν της χάριτος. Εύρε χάριτος άβυσσον, η σώαν την ολκάδα της διπλής παρθενίας τηρήσασα· και την ψυχήν γάρ παρθένον επήρησεν ου του σώματος έλαττον. Όθεν και η του σώματος παρθενία τετήρητο.

«Και τέξη», φησίν «υιόν και καλέσεις το όνομα αυτού Ιησουν· Ιησούς δε σωτήρ ερμηνεύεται· αυτός γάρ σώσει τον λαόν αυτού εκ των ανομιών αυτών». Τι προς ταύτα της αληθούς σοφίας ο θησαυρός, την μεν Εύαν ού μιμείται την προμήτορα, επανορθούσα δε μάλλον το ταύτης αφύλακτον και συνήγορον την φύσιν προβάλλεται, ωδέ πως τω του αγγέλου αντιρρητορεύουσα ρήματι· «Πώς έσται μοι τούτο, επεί άνδρα ού γνώσκω;». Αδύνατα φθέγγη, φησίν. Ο γε σος λόγος τους όρους λύει της φύσεως, ούς ο πλαστοουργήσας επήξατο. Ούκ ανέχομαι Εύα χρηματίσαι δευτέρα και το του Ποιήσαντος παρακρούσασθαι βούλημα. Εί δε μη λέγεις αντίθετα, τον τρόπον ειπών της συλλήψεως, λύσον την απορίαν. Προς ην ο της αληθείας άγγελος· «Πνεύμα άγιον επελεύσεται επί σε και δύναμις Υψίστου επισκιάσει σοι. Διό και το γεννώμενον άγιον κληθήσεται, Υιός Θεού». Ου δουλεύει φύσεως νόμοις το τελούμενον. Ο γάρ Δημιουργός και Δεσπότης της φύσεως κατ' εξουσίαν τους όρους αμείβει της φύσεως. Η δε, το αεί ποθούμενον και τιμώμενον όνομα, μεθ' ιεράς ευλαβείας ακούσασα, της υπακοής επηφίει φόβου και χαράς γέμοντα ρήματα, «ιδού η δούλη Κυρίου, γένοπό μοι κατά το ρήμα σου».

«Ὡ βάθος πλούτου και σοφίας και γνώσεως Θεού»· καγώ γάρ εις καιρόν τω Αποστόλω συμφθέγξομαι, ως «ανεξερεύνητα τα κρίματα αυτού και ανεξιχνίαστοι αι οδοί αυτού!». Ὡ απλήστου αγαθότητος Θεού! Ὡ αγάπης οὐκ εχούσης έρευναν! Ο καλών τα μη όντα ως όντα, ο πληρών τον ουρανόν και την γην, ου ο ουρανός θρόνος, η δε γη υποπόδιον, ευρύχωρον ενδιαιτήμα την γαστέρα της οικείας δούλης εποίησατο και εν αυτή το πάντων κανότερον αποτελεί μυστήριον. Θεός γάρ ών, άνθρωπος γίνεται, υπερφυώς τε τω χρόνω της κυήσεως τίκτεται, και διανοίγει μήτραν, τα κλείθρα της παρθενίας μη λυμηνάμενος, και αγκάλας γήϊναις ως βρέφος βαστάζεται, το της δόξης απαύγασμα, ο χαρακτήρ της του Πατρός υποστάσεως, ώ φέρονται τα σύμπαντα τω ρήματι του στόματος αυτού. Ὡ θείων αληθώς θαυμάτων! Ὡ μυστηρίων των υπέρ φύσιν και έννοιαν! Ὡ παρθενικών αυχημάτων των υπέρ άνθρωπον! Τί τούτο το μέγα περί σε, ώ ιερά μήτερ και παρθένε μυστήριον;

«Ευλογημένη σύ εν γυναξίν και ευλογημένος ο καρπός της κοιλίας σου». Μακαρία ει εν γενεαίς γενεών, η μόνη αξιομακάριστος.

Ιδού γάρ μακαρίζουσί σε πάσαι γενεαί, ώσπερ έφησας. Σε είδον θυγατέρες Ιερουσαλήμ, της Εκκλησίας λέγω, και εμακάρισάν σε αι βασίλισσαι, ήτοι δικαίων ψυχαί, και εις αώνας ανέσουσί σε. Σύ γάρ ει ο βασιλικός θρόνος, ω παρεστήκεισαν άγγελοι τον εαυτών ορώντες Δεσπότην και δημιουργόν εποχούμενον. Συ Εδέμ νοητή κεχημάτικας της πάλαι ιερωτέρα και θειοτέρα. Εν εκείνη μεν γαρ Αδάμ χοϊκός ηυλιζετο, εν σοι δε Κύριος εξ ουρανού. Σε κιβωτός προεικόνισε δευτέρου κόσμου σπέρμα φυλάττουσα· συ γάρ την του κόσμου σωτηρίαν τον Χριστόν απεκύησας, τον της αμαρτίαν μεν κατακλύσαντα, τα δε ταύτης κατευνάσαντα κύματα. Σε βάτος προέγραψε, πλάκες θεόγραφοι προεχάραξαν, νόμου η κιβωτός προϊστόρησε, στάμνος χρυσή και λυχνία και τράπεζα και ράβδος Ααρών η βλαστήσασα, εμφανώς προετύπωσαν. Εκ σου γάρ η φλοξ της θεότητος, ο του Πατρός όρος και Λόγος, το γλυκύτατον και ουράνιον μάννα, το όνομα το ανώνυμον το υπέρ παν όνομα, το φως το αϊδιον και απρόσπον, ο άρτος της ζωής ο ουράνιος, ο αγεώργητος καρπός σωματικώς εκ σου ανεβλάστησεν. Ου σε προεμήνυσε κάμνος, πυρ δροσίζον άμα και φλογίζον δεικνύουσα και του θείου πυρός αντίτυπον του εν σοι κατοικήσαντος;

Η δε σκηνή Αβραάμ σε προδηλοί προφανέστατα. Τω γάρ Θεώ Λόγω εν τη γαστρί σου σκηνώσαντι ανθρωπεία φύσις τον εγκρυφίαν άρτον, την εαυτής απαρχήν εκ των σων αγνών αιμάτων προσήγαγεν, οπτωμένην πως και αρτοποιουμένην υπό του θείου πυρός, εν τη θεία αυτού υποστάσει υφισταμένην και εις αληθή ύπαρξιν

ερχομένην σώματος εψυχωμένου ψυχή λογική τε και νοερά. Μικρού με και του Ιακώβ η κλίμαξ δέφυγε. Τί γάρ; Ου παντί δήλον, ότι σου προεγράφη και τύπος γνωρίζεται; Όν τρόπον εκείνος τεθέαται δια των άκρων της κλίμακος ουρανόν τη γη συναπτόμενον και δια ταύτης αγγέλους κατιόντας και ανιόντας, και τον όντως ισχυρόν και αήττητον τυπικώς αυτώ προσπαλαίοντα, ούτω και συ μεσπεύσασα και κλίμαξ γεγонуία της προς ημάς του Θεού καταβάσεως, του το ασθενές ημών αναλαβόντος φύραμα και εαυτώ συμπλέξαντος και ενώσαντος, και νουν ορώντα Θεόν δεδρακότος τον άνθρωπον, τα διεστώτα συνήγαγες. Όθεν άγγελοι μεν προς αυτον κατήεσαν, ως Θεώ και Δεσπότῃ λειτουργήσαντες, άνθρωποι δε αγγελική πολιτεία χρησάμενοι, προς ουρανόν αναρπάζονται.

Πού δε θήσομαι των προφητών τα κηρύγματα; Ούκ επί σε, είπερ αληθή δεικνύναι ταύτα εθελήσαμεν; Τίς γάρ ο Δαυϊτικός πόκος, εφ' όν ο του βασιλέως των απάντων Θεού Υιός, ο συνάναρχος και συμβασιλεύων τω οικείω Γεννήτορι, ως υετός καταβέβηκεν; Ουχί συ τηλαυγέστατα; Τίς δε η παρθένος, ήν Ησαΐας προβλεπτικώς προηγόρευσεν, εν γαστρί έξεν και τέξεσθαι Υιόν τον μεθ' ημών όντα Θεόν, τουτέστι μετά το γενέσθαι άνθρωπον και Θεόν διαμείναντα. Τί δε το όρος του Δανιήλ, εξ ου ο ακρογωνιαίος ετμήθη λίθος Χριστός, ούχ υποστάς ανδρός εγχειρίδιον; Ουχί συ η ασπόρως κυήσασα και πάλιν παρθένος μείνας; Ελθέτω Ιεζεκιήλ ο θεióτατος και δεικνύτω κεκλεισμένην πύλην διωδευμένην υπό Κυρίου και ούκ αναγομένην, καθά προφητικώς προεκήρυξε δεξάτω των λεγομένων την έκβασιν· σε δεξει πάντως, ήν διελθών ο επί πάντων Θεός, και σάρκα λαβών την της παρθενίας ουκ ανέωξε πύλην. Μένει γάρ η σφραγίς όντως διακονίζουσα. Σε τοίνυν προφήται κηρύττουσι. Σοι διακονούσιν άγγελοι, λειτουργούσιν απόστολοι, ο παρθένος και θεολόγος τη Αειπαρθένω και Θεοτόκω. Σε γάρ σήμερον προς τον σον εκδημούσαν Υιόν περιείπον άγγελοι, ψυχαι δικαίων, πατριαρχών τε και προφητών· εδορυφόρουν απόστολοι, θεοφόρων τε Πατέρων πλήθος άπειρον εκ των τερμάτων της γης τω θείω προστάγματι ως εν νεφέλη προς ταύτην την θείαν και ιεράν Ιερουσαλήμ αθροιζόμενοι, και σοι τη πηγή του ζωαρχικού του Κυρίου σώματος ύμνους ιερούς ενθιαστικώτατα λέγοντες.

Όπως η πηγή της ζωής προς την ζωήν δια μέσου θανάτου μετάγεται! Όπως η εν τω τόκω τους όρους υπερβάσα της φύσεως, νυν υποκύπτει τοις ταύτης θεσμοίς και θανάτω το ακήρατον καθυποβάλλεται σώμα. Δεί γάρ αυτό το θνητόν αποθέμενον, την αφθαρσίαν αμφιάσασθαι, επεί και ο Δεσπότης της φύσεως την του θανάτου πείραν ούκ απηνήνατο. Θνήσκει γάρ σαρκί και θανάτω λύει τον θάνατον, και

φθορά την αφθαρσίαν χαρίζεται και την νέκρωσιν ποεί πηγήν της αναστάσεως. Ὡς πῶς ψυχὴν ἱερὰν του θεοδόχου διαιρουμένην σκηνώματος, οικείας χερσίν ο παντουργός υποδέχεται, τιμών νομίμως, ἣν τη φύσει δούλην υπάρχουσαν, φιλανθρωπίας ανεξχνιάστοις πελάγεσιν οικονομικῶς μητέρα εαυτοῦ εποίησατο, ο αληθεία σαρκωθείς, ου φενακίσας την ενανθρώπησιν. Εῶρων γάρ, ως δοκεῖ, των αγγέλων τα τάγματα την σην εξ ανθρώπων αποβίωσιν προσδεχόμενα. Ὡς της καλλίστης εκδημίας, ἣ την προς Θεόν εκδημίαν χαρίζεται. Εἰ γάρ και πάσι τοις θεοφόροις θεράπουσι προς Θεοῦ τούτο κεχάρισται (κεχάρισται γάρ, και πιστεύομεν), αλλά γε το διάφορον ἀπειρον δούλων Θεοῦ και μητρός.

Τί τοίνυν το περί σε τούτο μυστήριον ονομάσομεν Θάνατον; Αλλά και φυσικῶς ἡ πανίερος και μακαρία σου ψυχὴ του πανολβίου και ακηράτου σου χωρίζεται σώματος, και το σώμα τη νομίμω ταφῇ παραδίδεται, ὁμως οὐκ εναπομένει εν τῷ θανάτῳ οὐδ' ὑπὸ της φθοράς διαλύεται. Ἦς γάρ τικτούσης αλώβητος ἡ παρθενία μεμένηκε, ταύτης μεθισταμένης ἀδιάλυτον το σώμα πεφύλακται και προς κρείπτονα και θειοτέραν σκηνὴν μετατίθεται, οὐ διακοπτομένην θανάτῳ, ἀλλ' εἰς ἀπεράντους αἰῶνας αἰώνων διακονίζουσιν. Ὡσπερ γάρ οὗτος ο ολολαμπής και αείφωτος ἥλιος ὑπὸ του σεληνιακοῦ προς μικρόν κρυπτόμενος σώματος, δοκεῖ μιν πως εκκλιμπάνειν και τῷ ζόφῳ καλύπτεσθαι και της αἴγλης αντιλαμβάνειν τον σκότος, ὁμως αὐτός του οικείου φωτός οὐκ ἐξίσταται, ἔχει δε εν εαυτῷ πηγήν φωτός ἀέναον βρύουσιν, μάλλον δε αὐτός πηγή φωτός ὑπάρχει ἀνέκλειπτος, ως ο Κτίσας αὐτόν Θεός διετάξατο, οὕτω και συ ἡ πηγή του αληθινοῦ φωτός ἡ ἀένας, ο ἀδάπανος της αυτοζωῆς θησαυρός, ἡ δαψιλὴς της ευλογίας ἀνάβλυσς, ἡ πάντων των αγαθῶν ἡμῖν ἀπία και πρόξενος, εἰ και προς τι χρονικόν διάστημα καλύπτει σωματικῶς τῷ θανάτῳ, αλλά βρύεις ἀφθόνως ἡμῖν φωτός ἀπειρεσίου, και ἀμβροσίας ζωῆς και της ὄντως μακαριότητος ἀνελλιπή και καθαρὰ, και ἀδαπάνητα νάματα, ποταμούς χάριτος, καμάτων πηγὰς, ευλογίαν ἀένας. Συ γάρ ως μήλον εν τοις ξύλοις του δρυμοῦ ἐξήνθησας και ο καρπός σου γλυκασμός εν λάρυγγι των πιστῶν. Εντεύθεν ου θάνατον την ἱερὰν σου μετάστασιν λέξομαι, αλλά κοίμησιν ἢ εκδημίαν ἢ ἐνδημίαν εἰπεῖν οικειότερον. Εκδημούσα γάρ των του σώματος ἐνδημεῖς προς τα κρείπτονα.

Σε συνεπόρθμευσαν συν ἀρχαγγέλους ἀγγελοι. Σου την ἐξοδον ἐφρξαν τα ἀκάθαρτα και ἐναέρια πνεύματα. Σου τη διαβάσει ευλογεῖται μιν αἴρ, αἴθρ δε καθαγιάζεται. Σου την ψυχὴν χαίρων ουρανός υποδέχεται. Σοι μεθ' ἱερῶν ὕμνων και φαιδράς τελετῆς προσυπαντώσι δυνάμεις μονονουχί λέγουσαι· «τις αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκαντισμένη, ἐγκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος; Καλή ως σελήνη, ἐκλεκτή

ως ο ήλιος». Ως ωραιώθης, ως ηδύνθης! «Σὺ ἄνθος του πεδίου, ως κρίνον εν μέσῳ ακανθῶν· δια τοῦτο νεάνιδες ηγάπησάν σε». «Εἰς οσμὴν μύρων σου δραμούμεθα». Εισήνεγκέ σε ο βασιλεύς εις το ταμεῖον αὐτοῦ, ἐνθα εξουσίαι δορυφοροῦσιν, ἀρχαὶ ευλογοῦσι, θρόνοι ανυμνοῦσι, τα Χερουβὶμ εκπλήττεται χαίροντα, δοξάζει τα Σεραφίμ την του οικείου Δεσπότη φῦσει και ἀληθείᾳ οικονομία χρηματίσασαν μητέρα. Ου γὰρ ως ο Ηλίας ως εις τον ουρανὸν ἐλύληθας· οὐχ ως ο Παῦλος ἕως τρίτου δεβιβάσθης ουρανοῦ, ἀλλ' ἕως αὐτοῦ του βασιλικοῦ θρόνου του Υἱοῦ του ἐφθασας, αὐτόπῳς ορώσα και χαίρουσα και συν πολλή και ἀφάτῳ τη παρρησίᾳ παρεστῶσα, ἀγγέλους θυμηδία ἀπόρρητος, και πάσαις ταις υπερκοσμίοις χαρὰ ἀνεκλάλητος, προφήταις διηλεκτῆς ἀγαλλίασις, κόσμον ευλογοῦσα, τα σύμπαντα ἀγιάζουσα, ταις κάμνουσιν ἄνεσις, τοῖς πενθοῦσι παράκλησις, τοῖς νοσοῦσιν ἰσις, τοῖς χειμαζομένοις λιμήν, ἀμαρτάνουσιν ἄφεσις, τοῖς λυπουμενοις ευμενὲς παραμύθιον, πᾶσι τοῖς ἀποῦσιν ἐτοιμὴ βοήθεια.

ὦ θαύματος ὄντως υπερφυοῦς! ὦ πραγμάτων ἐκπλήξεως. Ο πάλαι βδελυκτὸς και μισούμενος θάνατος, και ευφημεῖται και μακαρίζεται. Ο πάλαι πένθους και κατηφείας δακρύων τε και σκυθρωπότητος πρόξενος, νυν χαρὰς ἀναδέδεικται και πανηγύρεως αἶγιος. Ὅμως, εἰ και πᾶσι τοῖς του Θεοῦ θεράπουσιν ὧν ο θάνατος μακαρίζεται ἐκ του τέλους το ἀσφαλὲς περιγίνεται της προς Θεὸν ευαρεσθήσεως, και τούτου χάριν ο θάνατος αὐτῶν μακαρίζεται. Τελειοὶ γὰρ αὐτοὺς και μακαρίους δείκνυσι το ἀτρεπτον της ἀρετῆς χαρίζομενος, κατὰ το φάσκον λόγιον· μη μακάριζε ἄνδρα προ τελευτῆς αὐτοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ σοι τοῦτο ληψόμεθα. Σοῦ γὰρ μακαρισμὸς, οὐχ ο θάνατος, ουδὲ ἡ μετὰστασις τελείωσις γέγονεν, ουδ' αὐ πάλιν ἡ ἐκδημία χαρίζεται την ἀσφάλειαν. Πάντων γὰρ συ των υπέρ νούν ἀγαθῶν ἀρχὴ και μεσότης και τέλος, ἀσφάλειά τε και ἀληθὴς βεβαίωσις, ἡ ἀσπορος σύλληψις, ἡ θεία ἐνοίκησις, ο τόκος ο ἀφθορος γέγονεν. Ὅθεν ἀληθῶς ἐφησας, οὐκ ἀπὸ του θανάτου, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς της συλλήψεως ὑπὸ πασῶν των γενεῶν μακαρίζεσθαι.

Εντεῦθεν οὐ σε ο θάνατος ἐμακάρισεν, ἀλλ' αὐτὴν τον θάνατον κατηγλάϊσας, την τούτου κατήφειαν λύσασα και χαρὰ τον θάνατον δεῖξασα. Ὅθεν σου το ἱερὸν και πανάμωμον σῶμα οσία ταφή παρεδίδото, προτρεχόντων ἀγγέλων, περικυκλούντων, ἐπομένων, μήτι πρᾶττόντων ὧν εἰκὸς τη μητρὶ του εαυτῶν λειτουργήσαι Δεσπότη, ἀποστόλων και παντός του της Εκκλησίας πληρώματος θεηγορικοῦς ὕμνους ἐκβοώντων και κροτουμένων τῷ πνεύματι· «πλησθησόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς του οἴκου σου· ἄγιος ο ναὸς σου, θαυμαστός ἐν δικαιοσύνῃ». Και πάλιν· (ἡγίασε το

σκήνωμα αυτού ο Ὑψιστος. Ὁρος του Θεοῦ, ὅρος πῖον· το ὅρος ο ευδόκησεν ο Θεός κατοικεῖν εν αὐτῷ».

Σε των αποστόλων ο δῆμος την αληθὴ κιβωτὸν Κυρίου του Θεοῦ ἐπὶ των ὤμων ἀράμενοι, ως πάλαι ποτέ οι ἱερεῖς την τυπικὴν κιβωτὸν, και εν τάφῳ θέμενοι, δι' αὐτοῦ ως δι' Ἰορδάνου τινός, ἐπὶ την αληθὴ της επαγγελίας παρέπεμπον γην, την ἀνω φημί Ἰερουσαλήμ, την πάντων των πιστῶν μητέρα, ἢς τεχνίτης και δημιουργός ο Θεός. Οὐ κατελήλυθε γάρ η ψυχὴ σου και πανακήρατον σῶμα, ἀλλ' εν ουρανῶν βασιλείῳ μοναῖς ἡ Βασιλὶς, ἡ Κυρία, ἡ Δέσπονα, ἡ Θεομήτωρ, ἡ αληθὴς Θεοτόκος μετατεθείσα.

Ὡς πῶς ουρανός υπεδέξατο την πλατυτέραν ουρανῶν χρηματίσασαν; Πῶς δε τάφος το του Θεοῦ δοχεῖον ἐδέξατο; Ναι ἐδέξατο, ναι κεχώρηκεν. Ου γάρ σωματικοὶ ὄγκοις ουρανοῦ πλατύτερον ἐγένετο. Πῶς γάρ το τρίπηχυ, το αεὶ λεπτυνόμενον, εὔρεσί τε και μήκεσιν ουρανοῦ παραβληθῆναι δυνήσεται; Τη δε χάριτι μάλλον παντός ὕψους και βάθους το μέτρον υπερηκόντισε. Το γάρ θεῖον ἀσύγκριτον. Ὡς ἱεροῦ και θαυμαστοῦ και σεβασμίου και προσκυνητοῦ μνήματος, ο και νυν περιέπουσιν ἄγγελοι, αἰδοὶ και φόβῳ πολλῷ παριστάμενοι· φρίπτουσι δαίμονες, πίστει προστρέχουσιν ἄνθρωποι, τιμώντες, προσκυνούντες, οφθαλμοῖς και χεῖλεσι και πόθῳ ψυχῆς ἀσπαζόμενοι και ἀφθονίαν ἀγαθῶν ἀρυόμενοι. Ὡς περ γάρ εἰ τις μύρον πολυτελές τοῖς ἱματίοις ἢ τόπῳ τινὶ ἐναπόθοιο, εἶτα ἀφέλοιο, ἐναπομένει της ευωδίας τα λείψανα και μετὰ την του μύρου ἀφαίρεσιν, οὕτω και νυν το θεῖον σῶμα και ἱερὸν και πανάμωμον και της θείας ευωδίας ἀνάπλεον, ἡ ἀφθονος κρήνη της χάριτος, εν τῷ τάφῳ τεθέν, εἶτα πάλιν ἀρπασθέν προς κρείττονα χώρον και υψηλότερον, οὐκ ἀφήκε τον τάφον ἀγέραςτον, ἀλλὰ μεταδίδωσι μεν της θείας ευωδίας και χάριτος, πηγὴν δε των καμάτων και πάντων των ἀγαθῶν τοῖς πίστει προσιοῦσι το μνῆμα κατέλιπε.

Σοι και ἡμεῖς προσκαθήμεθα σήμερον, ὦ Δέσπονα, και πάλιν ἐρῶ, Δέσπονα, Θεοτόκε ἀπειρόγαμε, τας εαυτῶν ψυχὰς της σης ἐλπίδος ἐφάψαντες, ὥς περ ἐκ τινος ἰσχυροτάτης και ἀρραγεστάτης ἀγκύρας, νουν, ψυχὴν, σῶμα, ὅλος εαυτοῦς σοι ἀναθέμενοι, ψαλμοῖς και ὕμνοις και ᾠδαῖς πνευματικαῖς γεραίροντες, ὅσον ἐφικτὸν· το γάρ προς ἀξίαν ἀνέφικτον. Εἰ γάρ, ως ο λόγος ο ἱερός ἡμᾶς ἐξεπαίδευσεν, ἡ περὶ τους ὁμοδούλους τιμὴ ἀπόδειξιν ἔχει της προς τον κοινὸν Δεσπότην εὐνοίας, ἡ περὶ σε την τεκούσαν τον Δεσπότην σου τιμὴ, πῶς παρορατέα; Πῶς δε οὐ περισπούδαστος; Πῶς δε οὐκ αὐτῆς της ἀναγκαίας προτιμωμένη πνοῆς και της ζωῆς

πρόξενος; Ούτω γάρ αν μάλλον την προς τον οικείον Δεσπότην παραστήσαιμεν εύνοιαν. Τί γαρ προς τον Δεσπότην φημί; Αὐταρκες γάρ ὄντως τοῖς ευλαβῶς μεμνησμένοις σου τῆς μνήμης το τιμαλφέστατον δῶρημα ἡ χαρὰς γάρ αναφαιρέτου υπέρθεσις γίνεται. Ποίᾳς γάρ οὐκ ἐμπίμπλαται ευφροσύνης; Ποίων αγαθῶν ο ταμείον τῆς πανάγνου σου μνήμης την εαυτοῦ ποιησάμενος διάνοιαν;

Οὗτός σοι παρ' ἡμῶν χαριστήριος, των ημετέρων λόγων ἀπαρχή, τῆς πτωχῆς ἡμῶν διανοίας το ακροθίνιον, τω περί σε κινήσεισης πόθῳ και την οικείαν ἐκλελησμένης ἀσθένειαν. Ἄλλ' ευμενῶς δέχοιο τον πόθον, εἰδυῖα την δύναμιν υπερβάλλοντα. Συ δε ἐποπτεύοις ἡμᾶς, ἀγαθὴ Δέσποινα, ἀγαθοῦ Δεσπότης λοχεύτρια, ἄγοις τε και φέροις τα καθ' ἡμᾶς ὅπου βούλοιο, και τας ορμὰς των ἀσχύιστων ἡμῶν παθῶν στήσεας, και προς τον του θεοῦ θελήματος ἀχείμαστον λιμένα καθοδηγούσα, και τῆς μελλούσης μακαριότητος καταξιώσεας, τῆς γλυκείας τε και αυτοπροσώπου ἐλλάμψεως, του εκ σου σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου, μεθ' οὗ τω Πατρί δόξα, τιμή, κράτος, μεγαλυσύνη τε και μεγαλοπρέπεια, συν τῷ παναγίῳ και αγαθῷ και ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νύν και αεὶ και εις τους αἰῶνας των αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΓΚΩΜΙΟ

ΣΤΗΝ ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΥΜΝΗΤΗΣ ΚΑΙ

ΥΠΕΡΕΝΔΟΞΗΣ

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ ΜΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΚΑΙ ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

«Η μνημόνευση των δικαίων συνοδεύεται από εγκώμια», λέει ο σοφότατος Σολομών ¹. Γιατί «είναι άξιος τιμής για τον Κύριο ο θάνατος των αγίων του», ² είπε πριν από αυτόν ο θεοπάτορας Δαβίδ. Αν λοιπόν η μνημόνευση των δικαίων συνοδεύεται από εγκώμια, ποιος δε θα προσφέρει τον έπαμο στην πηγή της δικαιοσύνης και στο θησαυρό της αγιότητας; Όχι για να τον δοξάσει, αλλά για να δοξαστεί ο ίδιος με δόξα αιώνια. Γιατί δεν έχει ανάγκη από τη δική μας δοξολόγηση ο τόπος της κατασκήνωσης του Θεού, η πόλη του Θεού, για την οποία αναπέμφθηκαν πολλά δοξαστικά λόγια, όπως λέει σ' αυτήν ο θεϊκός Δαβίδ, λέγοντας· «πολλά δοξαστικά λόγια ακούστηκαν για σένα» ³. Ποιά λοιπόν θα εννοήσουμε ως πόλη του άορατου και απεριόριστου Θεού, που περιέχει μέσα στην ίδια του τη φούχτα τα πάντα, αν όχι τη μόνη που πράγματι υπερφυσικά και υπερούσια χώρεσε μέσα της απερίγραπτα τον υπερούσιο Λόγο του Θεού και για την οποία ειπώθηκαν λόγοι δοξαστικοί από τον ίδιο τον Κύριο; Γιατί τί είναι πιο ένδοξο από τον να δεχτούμε τη θεία βουλή, την αρχαία κι αληθινή; ⁴

Πράγματι αυτήν ούτε ανθρώπινη γλώσσα ούτε το Πνεύμα των υπερκόσμιων αγγέλων μπορεί να επανέσει επάξια, μέσω της οποίας μας δόθηκε να καθρεφτίζομε ολοκάθαρα μέσα μας τη δόξα του Κυρίου. Τί θα κάνομε λοιπόν; Θα σωπάσομε τάχα, αφού δεν μπορούμε να την επανέσομε επάξια, συστελλόμενοι από φόβο; Καθόλου. Θα υψώσομε το πόδι πάνω από το σκαλί, σύμφωνα με το λεγόμενο, και θ' αγνοήσομε τα όριά μας και θ' αγγίξομε τα ανέγγιχτα χωρίς ντροπή, φτύνοντας από το στόμα μας το χαλνάρι από φόβο; Καθόλου. Αντίθετα, αφού αναμίξομε τον φόβο με τον πόθο και πλέξομε ένα στεφάνι αποτελούμενο κι από τα δύο, με άγια ευλάβεια, με χέρι που τρέμει και ψυχή όλη πόθο, άς προσφέρομε με ευγνωμοσύνη του νου μας το ταπεινό χειροτέχνημα στη βασίλισσα μητέρα, την ευεργέτιδα κάθε φύσης, σαν κάτι που το οφείλομε. Γιατί λέγεται ότι κάποιοι γεωργοί όργωναν με τα βόδια τους τα χωράφια τους και είδαν να περνάει ο βασιλιάς, που τον στόλιζε μεγαλόπρεπα ο βασιλικός μανδύας κι έλαμπε απ' τη λάμψη του στέμματος, περιστοχισμένος ολόγυρα από το πλήθος των ακολούθων του. Επειδή δεν είχαν τίποτε για να το προσφέρουν δώρο στον βασιλιά, ένας απ' αυτούς χωρίς να καθυστερήσει, αφού πήρε νερό από το ποτάμι που κυλούσε κοντά άφθονα τα νερά του, το πρόσφερε δώρο στον αυτοκράτορα. Προς αυτόν είπε ο βασιλιάς·

Τί 'ναι, παιδί μου, αυτό;

Κι αυτός του απάντησε με θάρρος·

Σου προσφέρνω ό,τι βρέθηκε να έχω, θεωρώντας ως άριστο η έλλειψη να μη καλύψει την προθυμία μου. Γιατί εσύ δεν χρειάζεσαι τα δικά μας και ούτε θέλεις αυτά, παρά μονάχα την αγάπη μας, και είναι χρέος δικό μου και μαζί έπανος αυτό που κάνω. Γιατί συνήθως η δόξα ακολουθεί τους ευγνώμονες.

Θαύμασε τότε ο βασιλιάς, επαίνεσε τη σοφία του γεωργού και, αφού δέχτηκε καλόβολα την προθυμία του, του έδωσε με γενναιοδωρία ως ανταμοιβή πολλά δώρα. Αν εκείνος λοιπόν ο γεμάτος έπαρση τύραννος θεώρησε ανώτερη από ένα δώρο πλούσιο την προθυμία, αυτή η αληθινά αγαθή Κυρία μας, η μητέρα του μόνου αγαθού Θεού, του οποίου είναι άπειρη η συγκατάβαση, που έκρινε προτιμότερα τα δύο λεπτά από την προσφορά πολλών καρπών, δε θα προτιμήσει τη διάθεσή μας μη λογαριάζοντας τις δυνάμεις μας; Θα δεχτεί οπωσδήποτε να του την προσφέρουμε ως χρέος μας και θα μας δώσει ανταμοιβή ασύγκριτη με την προσφορά. Αφού λοιπόν ο λόγος είναι οπωσδήποτε υποχρεωτικός για να σβηστεί το χρέος μας, εμπρός άς στρέψουμε τώρα το λόγο μας σ' αυτήν.

Τί να σε ονομάσομε, Κυρία μας; Με ποιά λόγια να σε χαιρετήσομε; Με ποιά εγκώμια να στεφανώσομε την άγια και δοξασμένη κεφαλή σου, εσένα που τ' αγαθά μοιράζεις και τα πλούτη σκορπάς, το στόλισμα του ανθρώπινου γένους, το καύχημα όλης της κτίσης, που χάρη σ' εσένα έχει στ' αλήθεια μακαριστεί; Γιατί, Εκείνος που πρώτα δε χωρούσε, χάρη σ' εσένα τον χώρεσε. Αυτόν που δύναμη δεν έχει ν' αντικρίσει, τον βλέπει τώρα με πρόσωπο ξέσκεπο ⁵. Λύσε μου, Λόγε του Θεού, την αργοκίνητη γλώσσα. Δώσε στο άνοιγμα των χειλών μου λόγο χαριτωμένο. Εμφύσησε μέσα μου τη χάρη του Πνεύματος που κάνει τους ψαράδες να ρητορεύουν και οι αγράμματοι να διαλαλούν τη σοφία που ξεπερνά τους ανθρώπους, για να βρούμε τη δύναμη κι εμείς οι ισχνόφωνοι, να διηγηθούμε τα μεγαλεία της πολυαγαπημένης μητέρας σου, έστω και με τρόπο αμυδρό. Γιατί αυτή εκλεγμένη από αρχαίες γενιές με την προαίκνια βουλή και ευδοκία του Θεού και Πατέρα που σε γέννησε πριν από το χρόνο, 'αρρεύστως' και 'απαθώς', για να γίνεις το θύμα του εξιλασμού και της σωτηρίας, η δικαίωση και η απολύτρωση, εσένα που σε κυοφόρησε ζωή από ζωή, φως από φως, Θεόν αληθινό από Θεόν αληθινό, δίνοντάς σου σάρκα από τη σάρκα της, της οποίας είναι παράδοση η γέννα, η γέννησή της πάνω από τη φύση μας και πέρα από το λογικό μας και σωτηρία του κόσμου, και η κοίμησή της ένδοξη κι αληθινά ιερή και πανευλογημένη.

Αυτήν την είχε προορίσει ο Πατέρας, οι προφήτες την προανέγγειλαν με τον φωτισμό του αγίου Πνεύματος και η αγιαστική δύναμη του Πνεύματος επικροίτησε σ' αυτήν, την εξάγγινσε και την αγίασε και κατά κάποιο τρόπο την πότισε από πρην. Και τότε κατοίκησες εντός αυτής κατά τρόπο απεριγραπτο, συ ο ορισμός και Λόγος του Πατέρα, επαναφέροντας τη φύση μας από τον έσχατο βυθό της στ' άπειρα ύψη της ακατάληπτης θεότητας, της οποίας την απαρχή, αφού την έλαβες από τα πάναγνα κι άχραντα και πανάμωμα αίματα της αγίας Παρθένου, ντύθηκες σάρκα εμψυχωμένη από ψυχή λογική και νοερή, την έκανες υπόβαθρο του εαυτού σου κι έγινες τέλειος άνθρωπος, χωρίς να πάψεις να είσαι τέλειος Θεός και ομοούσιος με τον Πατέρα σου, αλλά προσέλαβες την ασθένειά μας από απεριγραπτη ευσπλαχνία. Και πρόβαλες από αυτήν ένας Χριστός, ένας Κύριος, ένας Υιός, Θεός και άνθρωπος ο ίδιος, τέλειος Θεός ταυτόχρονα και τέλειος άνθρωπος, ολόκληρος Θεός και ολόκληρος άνθρωπος, μια υπόσταση σύνθεση από δύο τέλειες φύσεις, του Θεού και του ανθρώπου, και με δύο τέλειες φύσεις, τη θεϊκή και την ανθρώπινη, όχι απλώς Θεός ούτε απλώς άνθρωπος, αλλά ένας Υιός του Θεού και Θεός ένσαρκος, ο ίδιος Θεός μαζί και άνθρωπος, που δεν έπαθες σύγχυση ούτε δέχτηκες διαίρεση, αλλά είχες μέσα σου τις φυσικές ιδιότητες των δύο διαφορετικών φύσεων που ήταν ενωμένες στην υπόστασή σου κατά τρόπο ασύγχυτο μαζί και αδιαίρετο, ήτοι το κτιστό και το άκτιστο, το ορατό και το αόρατο, το περιγραφτό και το απεριγραπτο, θείο θέλημα και ανθρώπινο θέλημα, θεία ενέργεια αλλά και ανθρώπινη ενέργεια, και δύο αυτεξούσια, το θείο καθώς και το ανθρώπινο, τα θεία θαύματα και τα ανθρώπινα πάθη, τα φυσικά εννοώ και αδιάβλητα.

Πράγματι, Δέσποτα, έλαβες όλον τον πρώτο Αδάμ τον πρην από την παράβαση, τον ελεύθερο από αμαρτία, εξαπίας της ευσπλαχνίας σου, σώμα, ψυχή, νού και τις φυσικές τους ιδιότητες, για να χαρίσεις σ' ολόκληρο εμένα τη σωτηρία· γιατί στ' αλήθεια, ό,τι δεν προσλαμβάνεται, μένει αθεράπευτο. Κι έτσι, αφού έγινες μεσίτης ανάμεσα στο Θεό και στους ανθρώπους, δέλυσες την έχθρα και οδήγησες στον Πατέρα σου τους αποστάτες, επέστρεψες σ' αυτόν εκείνο που είχε πλανηθεί, φώτισες το σκοτισμένο, ανακαίνισες το συντριμμένο, μετέβαλες το φθαρτό σε άφθαρτο, ελευθέρωσες την κτίση από την πολύθεη πλάνη, έκανες τους ανθρώπους παιδιά του Θεού, ανέδειξες κοινωνούς της θείας δόξας σου τους περφηρονημένους, τον καταδικασμένο στα τάρταρα της γής τον ύψωσες πάνω από κάθε αρχή και εξουσία, και κάθισες στο θρόνο το βασιλικό εκείνον που έσκυβε στη γη κι είχε καταδικαστεί να κατοικεί στον άδη ⁶. Ποιός λοιπόν έγινε το εργαστήρι των άπειρων

αυτών αγαθών, που ξεπερνούν κάθε νου και κάθε κατανόηση; Δεν είναι η μητέρα η Αειπάρθετος που σε γέννησε;

Βλέπετε, φίλοι του Θεού πατέρες και αδελφοί, τη χάρη της σημερινής ημέρας; Βλέπετε πόσο ουράνια και σεπτή είναι αυτή που τώρα εγκωμιάζουμε; Δεν είναι φρικτά τα μυστήριά της; Δεν είναι γεμάτα από θαυμασμό; Μακάριοι όσοι βλέπουν με τα μάτια που πρέπει. Μακάριοι όσοι απέκτησαν αίσθηση νοερή. Τί αστραπές φωτός είναι αυτές που καταυγάζουν τη νύχτα αυτή! Τί αγγελικές παρατάξεις λαμπρύνουν την κοίμηση της μητέρας της ζωής! Ποιές θεϊκές ομιλίες των αποστόλων εξυμνούν την εκφορά του σώματος που δέχτηκε το Χριστό! Πώς ο Λόγος του Θεού, που από ευσπλαχνία καταδέχτηκε να γίνει Υιός της, υποδέχεται την άγια ψυχή της υπηρετώντας την παναγία και θεϊκότατη μητέρα του. Πόσο αγαθός νομοθέτης! Ενώ δεν υπέκεπο σ' εξουσία νόμου, εκπληρώνει το νόμο που ο ίδιος νομοθέτησε. Γιατί αυτός νομοθέτησε ν' αποδίδουν τα παιδιά το χρέος τους στους γονείς τους. «Να τιμάς», λέει, «τον πατέρα σου και τη μητέρα σου» ⁷. Κι ότι αληθεύει αυτό, είναι φανερό στον καθένα που έχει έστω και λίγο μυηθεί στα θεία λόγια της αγίας Γραφής. Αν δηλαδή, όπως λέει η θεία Γραφή, «οι ψυχές των δικαίων είναι στα χέρια του Κυρίου» ⁸, δεν παραθέτει αυτή πολύ περισσότερο την ψυχή της στα χέρια του Υιού και Θεού της; Ο λόγος είναι αληθινός και πέρα από κάθε αντιλογία.

Αν όμως θέλεις να μάθεις ποια είναι αυτή, και ποια η γενιά της, και πως μας χαρίστηκε στη ζωή αυτή και πως μας δόθηκε απ' όλα τα δώρα του Θεού δώρο ανώτερο και πιο ακριβό, κι ακόμα πως έζησε στη ζωή αυτή και ποια μυστήρια αξιώθηκε, θα τα εκθέσουμε παρακάτω. Αν δηλαδή οι Έλληνες, τιμώντας τους νεκρούς μ' επιπάφιους λόγους, ανέφεραν με κάθε προθυμία ό,τι θεωρούσαν σκόπιμο στην περίπτωση εκείνη, ώστε και να γίνει πλήρες το εγκώμιο εκείνου που τιμούσαν, και για τους επιζώντες να αποτελέσει αιτία ζήλου και προτροπή για την αρετή, και τις πιο πολλές φορές ύφαιναν το λόγο τους με μύθους και πλάσματα της φαντασίας, αν δεν δέχεται οι ίδιοι στοχαστικά επαινετικά για τον τιμώμενο, πώς εμείς, τα τόσο αληθινά και σεβάσματα και πραγματικά πρόξενα σ' όλους όλης της πραγματικής ευλογίας και σωτηρίας, κρύβοντάς τα στους βυθούς της σιωπής, που λέει ο λόγος, δε θα γίνουμε καταγέλαστοι και δε θα τιμωρηθούμε ίσα μ' εκείνον που έκρυψε στη γη το τάλαντο; ⁹ Θα φροντίσω να είναι ο λόγος μου σύντομος, για να μη βλάψει την ακοή σας, όπως το σώμα το πολύ φαγητό.

Γονείς της ήταν ο Ιωακείμ και η Άννα. Ο Ιωακείμ που, σαν ένας βοσκός προβάτων, δεν ποίμανε λιγότερο και τους λογισμούς του από ό,τι τα πρόβατα και τους οδηγούσε όπου ήθελε. Γιατί, ποιμαινόμενος σαν πρόβατο από το Θεό, δεν του έλειπε κανένα από τα αγαθά. Κι ας μη νομίζει κανένας πως, λέγοντας αγαθά, εννοώ όσο ποθούν οι πολλοί και τα φαντάζονται οι λαίμαργοι μένοντας μ' ανοιχτό πάντοτε στόμα, τα οποία από τη φύση τους ούτε να παραμείνουν μπορούν, ούτε γνωρίζουν να βελτιώνουν τη συμπεριφορά εκείνου που τα έχει, αλλά από μόνα τους καταρρέουν και την ίδια στιγμή σκορπίζονται, έστω κι αν είχαν μεγάλη αφθονία από αυτά. Μακριά μια τέτοια σκέψη. Δεν ταιριάζει σε μας να θαυμάζουμε τέτοια πράγματα ούτε αυτή είναι η μερίδα όσων φοβούνται τον Κύριο. Εννοώ τα αγαθά που επιθυμούν κι αγαπούν οι φρόνιμοι και που παραμένουν στους αιώνες, όσα ευφραίνουν το Θεό και βγάζουν ώριμο καρπό γι' αυτούς που τα έχουν, εννοώ τις αρετές, που θα δώσουν τον καρπό τους στον καιρό τους, δηλαδή στον αιώνα τον μελλοντικό, κι ο καρπός θα είναι η αιώνια ζωή για όσους κόπιασαν επάξια και πρόσφεραν τους κόπους τους με όση δύναμη μπορούσαν. Γιατί ο κόπος προπορεύεται οπωσδήποτε κι ακολουθεί η αιώνια μακαριότητα. Ο Ιωακείμ συνήθιζε να βόσκει μέσα του τους λογισμούς του, 'σε λιβάδι χλοερό'¹⁰, ξενυχτώντας με τη θεωρία των ιερών λόγων και ευφρανόμενος 'με το νερό της ανάπαυσης'¹¹ της θείας χάριτος, παίρνοντάς τους από τα ακατάλληλα μέρη και οδηγώντας τους στους δρόμους της δικαιοσύνης.

Η Άννα πάλι, που ερμηνευόμενο το όνομά της σημαίνει χάρη, ήταν γυναίκα του και καθόλου κατώτερη ως προς τον ίδιο τρόπο ζωής· τη στόλιζε κάθε αρετή, αλλά για κάποιο λόγο μυστικό τη βασάνιζε η αρρώστια της στεριότητας. Γιατί πραγματικά η χάρη είχε στερέψει μέσα στις ψυχές των ανθρώπων και δεν είχε τη δύναμη να καρποφορήσει, αφού είχαν όλοι παραστρατήσει κι εξαχρεωθεί και δεν βρισκόταν άνθρωπος με συναίσθηση, δεν βρισκόταν άνθρωπος που ν' αναζητεί το Θεό¹². Βλέποντας τότε από ψηλά ο αγαθός Θεός ένκωσε απέραντη συμπόνια για το πλαστούργημα των ίδιων των χεριών, και θέλοντας να το σώσει λύνει την αδράνεια της χάριτος, δηλαδή της Άννας, που ο νούς της ήταν στο Θεό, και γεννάει κόρη που όμοιά της ούτε πρωτύτερα είχε γεννηθεί ούτε και θα γεννηθεί μελλοντικά. Η λύτρωση από τη στεριότητα φανέρωνε ολοκάθαρα ότι θα λυνόταν η στειρώση του κόσμου ως προς τα αγαθά και θα καρποφορούσε το φυτό της απόρρητης μακαριότητας.

Γι' αυτό η Θεοτόκος γεννιέται από υπόσχεση. Γιατί άγγελος φέρνει το μήνυμα για τη σύλληψη αυτής που θα γεννιόταν. Έπρεπε δηλαδή και σ' αυτό να μην

είναι κατώτερη ούτε δεύτερη από κανένα, εκείνη που θα γινόταν μητέρα κατά σάρκα του μόνου κι αληθινά τέλειου Θεού. Στη συνέχεια την αφιερώνουν οι γονείς της στον ιερό ναό του Θεού και ζει μέσα σ' αυτόν, δείχνοντας ανώτερη και καθαρότερη από τους άλλους προθυμία και διαγωγή, μακριά από κάθε σχέση με άνδρες και γυναίκες που δεν έπρεπε. Επειδή όμως γινόταν πια γυναίκα κι εμποδιζόταν από το νόμο να μένει μέσα στ' ανάκτορα, την εμπιστεύονται οι ιερείς του ναού σε μνηστήρα, φύλακα, όπως θα λέγαμε, της παρθενίας, τον Ιωσήφ, ο οποίος, σε σύγκριση με τους άλλους, φύλαξε το νόμο απαραχάρακτο ως τα γεράματά του. Σ' αυτόν κοντά ζούσε αυτή η άγια και πανάμωμη κόρη, αφοσωμένη στις δουλειές του σπιτιού και μην ξέροντας τι γίνεται έξω απ' την πόρτα της.

Όταν συμπληρώθηκε ο χρόνος που έπρεπε, όπως λέει ο θεϊός Απόστολος ¹⁴, στάλθηκε από το Θεό ο άγγελος Γαβριήλ σ' αυτήν την πραγματική θεόπαιδα και της λέει: «Χαίρε, εσύ η χαριτωμένη, ο Κύριος είναι μαζί σου» ¹⁴. Είναι καλός ο χαιρετισμός του αγγέλου σ' αυτήν που είναι ανώτερη από άγγελο. Γιατί φέρνει τη χαρά σ' όλο τον κόσμο. Αυτή όμως ταραχτήκε από το λόγο, μη όντας συνηθισμένη σε σχέσεις με άνδρες, γιατί η προαίρεσή της ήταν να κρατήσει ασφαλισμένη την παρθενία της. «Κι έλεγε μέσα της, τί σημαίνει αυτός ο χαιρετισμός» ¹⁵. Και ο άγγελος της είπε: «μη φοβάσαι Μαριάμ, βρήκες χάρη από το Θεό» ¹⁶. Πραγματικά βρήκε χάρη η άξια για χάρη. Βρήκε χάρη, αυτή που σήκωσε τους μόχθους του γεωργού της χάρπος και είχε πλούσιο θερισμό. Βρήκε χάρη, αυτή που κάρπισε τους σπόρους της χάρπος και θέρωσε τα μεστό στάχυ της χάρπος. Βρήκε άβυσσο χάρπος, αυτή που φύλαξε σώο το πλοίο της διπλής παρθενίας: γιατί και την ψυχή της φύλαξε παρθένα όχι λιγότερο από το σώμα. Γι' αυτό και είχε φυλαχτεί και η παρθενία του σώματος.

«Θα γεννήσεις», λέει, «Υιό και θα του δώσεις το όνομα Ιησούς». Ιησούς σημαίνει σωτήρας: «γιατί αυτός θα σώσει το λαό του από τις ανομιές τους» ¹⁷. Πώς φέρθηκε σ' αυτά ο θησαυρός της αληθινής σοφίας; Δεν μιμείται την πρώτη μητέρα την Εύα, αλλά μάλλον διορθώνει την έλλειψη προσοχής εκείνης, και, προβάλλοντας συνήγορο τη φύση, ανταπαντά στο λόγο του αγγέλου με τα εξής λόγια: «πώς θα γίνει αυτό σε μένα, αφού δεν γνωρίζω άνδρα» ¹⁸. Αυτό, λέει, που λες είναι αδύνατο. Ο λόγος καταργεί τους φυσικούς νόμους, που έβαλε ο πλαστοουργός. Δεν δέχομαι να γίνω δεύτερη Εύα και να παραβώ το θέλημα του Πλάστη. Αν όμως τα λόγια σου δεν είναι αντίθετα, πές μου τον τρόπο που θα συλλάβω και λύσε την απορία μου. και τότε της λέει ο άγγελος της αλήθειας: «Πνεύμα άγιο θα ρθεί σ' εσένα και θα σε σκεπάσει η δύναμη του Υψίστου. Γι' αυτό και το παιδί που θα γεννηθεί θα ονομαστεί

άγιο και Υιός του Θεού» . Αυτό που γίνεται δεν υπακούει δουλικά στους νόμους της φύσης. Γιατί ο δημιουργός και Κύριος της φύσης έχει την εξουσία ν' αλλάζει τα όρια της φύσης. Εκείνη τότε, ακούοντας μ' άπειρη ευλάβεια το όνομα που πάντα ποθούσε και τιμούσε, ψιθύρισε λόγια υπακοής, γεμάτα φόβο και χαρά· «Να, εγώ, η δούλη του Κυρίου· ας γίνει μ' εμένα σύμφωνα με το λόγο σου» ²⁰.

Ώ βάθος πλούτου και σοφίας και γνώσεως του Θεού! Γιατί την ώρα αυτή θα πω κι εγώ μαζί με τον Απόστολο· «πόσο ανεξερεύνητες είναι οι βουλές του και ανεξχνιάστοι οι δρόμοι του» ²¹. Ώ απέραντη αγαθότητα του Θεού! Ώ μέγεθος αγάπης που δεν μπορεί να ερευνηθεί! Αυτός που καλεί τα μη όντα να γίνουν όντα ²², αυτός που γεμίζει τον ουρανό και τη γη ²³, που έχει θρόνο του τον ουρανό και είναι η γη υποπόδιό του ²⁴, έκανε απλόχωρο κατοικητήριό του τη γαστέρα της δούλης του και μέσα σ' αυτήν πραγματοποιεί το πιο πρωτάκουστο μυστήριο. Γιατί, όντας Θεός, γίνεται άνθρωπος, με υπερφυσικό τρόπο γεννιέται στον ορισμένο καιρό της κύησης, ανοίγει τη μήτρα χωρίς να σπάσει τις κλειδαριές της παρθενίας, σαν βρέφος βαστάζεται από αγκαλιά ανθρώπινη «το απαύγασμα της δόξας, η σφραγίδα της πατρικής υπόστασης», που κυβερνά τα πάντα με το λόγο του στόματός του. Ώ θεϊκά στ' αλήθεια θαύματα! Ώ μυστήρια, πέρ' από τη φύση και το λογικό! Ώ παρθενικά καυχήματα εκείνων που είναι πάνω από τον άνθρωπο! Τί είναι αυτό το μεγάλο μυστήριο, άγια μητέρα και παρθένα, που συμβαίνει σε σένα; «Ευλογημένη εσύ ανάμεσα στις γυναίκες και ευλογημένος ο καρπός της κοιλιάς σου» ²⁵. Γενεές γενεών θα σε μακαρίζουν, εσένα που είσαι η μόνη άξια για μακαρισμό.

Και πράγματι, να, σε μακαρίζουν όλες οι γενεές ²⁶, όπως είπες. Σε είδαν οι θυγατέρες της Ιερουσαλήμ ²⁷, δηλαδή της Εκκλησίας, και σε μακάρισαν οι βασίλισσες, δηλαδή οι ψυχές των δικαίων, και θα σε υμνούν στους αιώνες. Εσύ είσαι ο θρόνος ο βασιλικός, όπου παραστέκονται οι άγγελοι κοπάζοντας καθισμένο πάνω σ' αυτόν τον Κύριο και δημιουργό τους. Εσύ χρημάτισες νοητή Εδέμ πιο σεβαστή και θεϊκότερη από την παλαιά. Γιατί σ' εκείνη ζούσε ο χοϊκός Αδάμ, ενώ σ' εσένα ο Κύριος από τον ουρανό. Εσένα προτύπωσε η κιβωτός, που φύλαξες το σπόρο του δεύτερου κόσμου· που καταβούλιαξε την αμαρτία και καθησύχασε τα κύματα αυτής. Εσένα είχε προεικονίσει η βάτος, εσένα είχαν γράψει οι θεοχάρακτες πλάκες, σ' εσένα είχε προαναφερθεί η κιβωτός του νόμου, η στάμνα η χρυσή και η λυχνία, και η τράπεζα και η ράβδος του Ααρών που βλάστησε, εσένα προτύπωσαν ολοφάνερα. Από εσένα αναπήδησε η φλόγα της θεότητας, ο όρος (νόμος) και ο Λόγος του Πατέρα, το γλυκύτατο και ουράνιο μάννα, το όνομα που δεν έχει όνομα και είναι πάνω από κάθε

όνομα ²⁸ , το ακώνιο κι απρόσπο φως, ο ουράνιος άρτος της ζωής, ²⁹ , ο καρπός που δε γεωργήθηκε και που αναβλάστησε από εσένα σωματικά. Δεν ήταν προμήνυμά σου τα καμίνι που έβγαζε τη φωτιά που δρόσισε και συνάμα έκαψε και που ήταν παράλληλο της θείας φωτιάς που κατοίκησε μέσα σου;

Αλλά και η σκηνή πάλι του Αβραάμ εσένα προμηνύει ολοφάνερα. Γιατί η ανθρώπινη φύση πρόσφερε στο Θεό Λόγο, που κατασκήνωσε στα σπλάχνα σου, τον εγκρυφία άρτο, την απαρχή της, από τα δικά σου αγνά αίματα, που ψήθηκε κατά κάποιο τρόπο κι έγινε ψωμί από τη θεϊκή φωτιά, που υπάρχει μέσα στη θεία υπόστασή του και παρουσιάζεται σε αληθινή ύπαρξη σώματος με ψυχή λογική και νοερή. Λίγο ακόμα και θα μου ξέφευγε η σκάλα του Ιακώβ ³⁰ . Τί δηλαδή; Δεν είναι φανερό στον καθένα ότι είναι προεικόνιση και θεωρείται προτύπωσή σου; Όπως εκείνος είχε δει να ενώνουν οι άκρες της σκάλας τον ουρανό με τη γη και άγγελοι ν' ανεβοκατεβαίνουν σ' αυτή και να παλεύει μαζί του συμβολικά ο δυνατός κι ανίκητος, όμοια κι εσύ· με το να μπεις στη μέση και να γίνεις η σκάλα της κατάβασης σ' εμάς του Θεού, που έλαβε την αδύναμη ζύμη μας και την έπλεξε και την ένωσε μαζί του κι έκανε τον άνθρωπο νου που θεωρεί το Θεό, συνένωσες εκείνα που ήταν χωρισμένα. Γί αυτό κατέβηκαν σ' αυτόν οι άγγελοι που τον υπηρέτησαν ως Θεό και Κύριο, και οι άνθρωποι, πραγματοποιώντας ζωή αγγελική, αναρπάζονται στον ουρανό.

Πού επίσης ν' αποδώσουμε τα κηρύγματα των προφητών; Όχι σ' εσένα, εάν θέλουμε ασφαλώς να δείξουμε ότι αυτά είναι αληθινά; Τί είναι ο πόκος του Δαβίδ ³¹ , επάνω στον οποίο κατέβηκε σαν βροχή ο Υιός του βασιλιά των όλων, άναρχος όπως ο Πατέρας του και βασιλιάς μαζί του; Δεν είσαι ολοφάνερα εσύ; Ποιά είναι επίσης η παρθένος, που προφήτεψε προβλέποντας ο Ησαΐας ³² , ότι θα συλλάβει και θα γεννήσει Υιό, το Θεό που είναι μαζί μας, αφού δηλαδή γίνει άνθρωπος, παραμένοντας όμως Θεός; Και το βουνό του Δανιήλ ³³ , από όπου λατομήθηκε ο ακρογωνιαίος λίθος, ο Χριστός, χωρίς την αξίνα του λατόμου; Δεν είσαι εσύ που γέννησες χωρίς άνδρα κι έμεινες πάλι παρθένος; Ας έρθει κι ο θεϊκότατος Ιεζεκιήλ ³⁴ κι ας μας δείξει την κλεισμένη, πύλη που την πέρασε ο Κύριος και που ωστόσο έμεινε κλεισμένη, όπως προκήρυξε προφητικά, κι άς δείξει τα λόγια του πραγματοποιημένα. Εσένα θα δείξει οπωσδήποτε, απ' την οποία πέρασε ο Θεός των όλων και παίρνοντας σάρκα, δεν άνοξε την πύλη της παρθενίας. Μένει πραγματικά η σφραγίδα στους ακώνες. Εσένα λοιπόν κηρύπτουν οι προφήτες, εσένα διακονούν οι άγγελοι, σε υπηρετούν οι απόστολοι, ο παρθένος και θεολόγος υπηρετεί εσένα την αιπάρθενο και Θεοτόκο. Εσένα σήμερα φρόντιζαν οι άγγελοι καθώς εκδημούσες προς τον Υιό σου οι ψυχές

των δικαίων, των πατριαρχών και των προφητών, εσένα περιέβαλλαν οι απόστολοι, το άπειρο πλήθος των θεοφόρων Πατέρων συναθροισμένοι από τα πέρατα της γης με θείο πρόσταγμα, σαν μέσα σε σύννεφο προς τη θεία αυτή και ιερή Ιερουσαλήμ, και σ' εσένα την πηγή του ζωαρχικού σώματος του Κυρίου απευθύνουν ιερούς ύμνους πλημμυρισμένοι από θεία συναισθήματα.

Ώ πώς η πηγή της ζωής μεταφέρεται στη ζωή περνώντας από το θάνατο! Πώς αυτή που ξεπέρασε στη γέννα της τα όρια της φύσης, σκύβει τώρα στους νόμους της και υποτάσσεται στο θάνατο το αθάνατο σώμα ³⁵. Γιατί πρέπει αυτό ν' αποθέσει τη θνητότητα και να ντυθεί την αφθαρσία ³⁶, αφού και ο κυρίαρχος της φύσης δεν αρνήθηκε να υποβληθεί στο θάνατο. Πεθαίνει κατά τη σάρκα και με το θάνατο καταργεί το θάνατο και με τη φθορά μας χωρίζει την αφθαρσία και κάνει τη νέκρωσή του πηγή της ανάστασης. Ώ πώς ο δημιουργός του παντός δέχεται στα χέρια του την ιερή ψυχή τώρα που χωρίζεται από το θεοδόχο σκηνώμα, τιμώντας νόμιμα αυτήν που έχει φύση δουλική, και με ποια ανεξχνίαστα πελάγη φιλανθρωπίας οικονομώντας σε έκανε μητέρα του, αυτός που έλαβε αληθινό σώμα και δεν παρουσίασε απατηλή την ενανθρώπησή του. Γιατί κοίταζαν, όπως πιστεύουμε, τα αγγελικά τάγματα περιμένοντας την αναχώρησή σου από τους ανθρώπους. Ώ άριστη εκδημία, που χαρίζει την εκδημία προς το Θεό. Αν και βέβαια έχει χαριστεί αυτό από το Θεό σ' όλους τους θεοφόρους υπηρέτες του (έχει πράγματι χαριστεί και το πιστεύουμε), άλλ' όμως είναι τεράστια η διαφορά των δούλων του Θεού από τη μητέρα του Θεού.

Πώς λοιπόν να ονομάσουμε το μυστήριο αυτό το σχετικό με εσένα; Θάνατο; Αλλά, κατά φυσική ανάγκη, η πανίερη και μακάρια ψυχή σου χωρίζεται από το πανόλβιο και αγνό σώμα σου και το σώμα παραδίδεται στην κανονική ταφή, όμως δεν παραμένει στο θάνατο ούτε και το διαλύει η φθορά. Γιατί αυτής που παρέμενε άθικτη η παρθενία της όταν γέννησε, αυτής και κατά τη μετάστασή της τώρα φυλάγεται το σώμα της αδιάλυτο και γίνεται μετάθεσή του σε σκηνή ανώτερη και θεϊκότερη, που δεν την διακόπτει ο θάνατος, αλλά παραμένει αιώνια στους απέραντους αιώνες των αιώνων. Όπως δηλαδή ο ολόλαμπρος και αείφωτος ήλιος, όταν τον κρύψει για λίγο το σώμα της σελήνης, φαίνεται βέβαια σα να χάνεται, να σκεπάζεται από το ζόφο και να παίρνει τη θέση της λάμψης του το σκότος, αυτός όμως δεν εγκαταλείπει το δικό του φως, άλλ' έχει μέσα του πηγή φωτός που αναβλύζει ασταμάτητα, ή μάλλον είναι ο ίδιος πηγή φωτός ανεξάντλητη, όπως όρισε ο Θεός που τον δημιούργησε, έτσι κι εσύ η πηγή του αληθινού φωτός και αέναη, ο

αδαπάνητος θησαυρός της αυτοζωής, η πλούσια ανάβλυση της ευλογίας, η απία που μας προξενεί όλα τα αγαθά, αν και για κάποιο διάστημα σε καλύπτει σωματικά ο θάνατος, όμως αναβλύζεις για μας με αφθονία του άπειρου φωτός και της ζωής της αθάνατης και της πραγματικής μακαριότητας αστείρευτα και καθαρά κι αδαπάνητα νάματα, ποταμούς χάριτος, πηγές καμάτων, ευλογία αδιάκοπη. Γιατί σαν μηλιά εσύ έβγαλες άνθη ανάμεσα στα δένδρα και είναι ο καρπός σου ολόγλυκος στο στόμα των πιστών ³⁷. Γί αυτό δε θα ονομάσω θάνατο τη μετάστασή σου, αλλά κοίμηση ή αναχώρηση ή πιο κατάλληλα ενδημία. Γιατί, ενώ αναχωρείς από το σώμα, μεταβαίνεις προς τα ανώτερα ³⁸.

Εσένα σε μετέφεραν άγγελοι μαζί με τους αρχαγγέλους. Με τη δική σου άνοδο έφρξαν τα ακάθαρτα και ανίερα πνεύματα. Στο πέρασμά σου δέχεται ευλογία ο αέρας κι ο αιθέρας αγιάζεται. Την ψυχή σου την υποδέχεται με χαρά ο ουρανός. Εσένα προϋπαντούν οι δυνάμεις με ιερούς ύμνους και χαρμόσυνη τελετή, λέγοντας κατά κάποιο τρόπο: «ποιά είναι αυτή που ανεβαίνει λευκοντυμένη, που σκύβει επάνω μας σαν την αυγή, ωραία σαν το φεγγάρι, ολόλαμπρη σαν ήλιος;» ³⁹. Πόσο ωραία έγινες, πόσο γλυκό το πρόσωπό σου! «Εσύ του κάμπου είσαι λουλούδι, σαν κρίνο ανάμεσα στ' αγκάθια. Γί αυτό και σ' αγαπήσαν οι κοπέλες» ⁴⁰. «Θα τρέξομε, την ευωδιά των μύρων σου ακολουθώντας» ⁴¹. Σ' έβαλε ο βασιλιάς στην κάμαρά του, όπου φρουρούν εξουσίες, ευλογούν αρχές, ανυμνούν θρόνοι, τα Χερουβίμ χαρούμενα γεμίζουν από έκπληξη, τα Σεραφείμ δοξολογούν αυτήν που έγινε από θεία οικονομία του Κυρίου της μητέρα αληθινή κατά τη φύση. Γιατί δεν πήγες στον ουρανό όπως ο Ηλίας, δεν ανέβηκες όπως ο Παύλος ⁴² ως τον τρίτο ουρανό, αλλά έφτασες ως το θρόνο το βασιλικό του ιδίου του δικού σου Υιού και βλέπεις με τα μάτια σου και χαίρεσαι και στέκεσαι κοντά με θάρρος πολύ κι ανείπωτο, των αγγέλων ανέκφραστη χαρά κι όλων των υπερκόσμων δυνάμεων, των πατριαρχών ατέλειωτη ευφροσύνη, των δικαίων χαρά ανεκλάλητη, αδιάκοπη αγαλλίαση των προφητών, του κόσμου ευλογία, αγιασμός των πάντων, των κουρασμένων η άνεση, όσων πενθούν η παρηγοριά, η θεραπεία των άρρωστων, το λιμάνι των θαλασσοδαρμένων, η συγχώρηση των αμαρτωλών, η γλυκιά παρηγοριά των λυπημένων, η πρόθυμη βοήθεια για όλους όσοι σε ζητούν.

Ώ θαύμα στ' αλήθεια υπερφυσικό! Ώ πράγματα γεμάτα έκπληξη. Ο παλιά αποτρόπαιος και μισητός θάνατος, τώρα δοξάζεται και μακαρίζεται. Αυτός που πρώτα προκαλούσε πένθος και κατήφεια, δάκρυα και σκυθρωπότητα, τώρα γίνεται απία χαράς και πανήγυρις. Όμως, αν και για όλους, που διακόνησαν το Θεό και μακαρίζομε

το θάνατό τους, η τελευταία τους δείχνει μ' ασφάλεια αν ευαρέστησαν το Θεό, και γι' αυτό μακαρίζουμε το θάνατό τους, γιατί τους κάνει τέλειους και τους δείχνει μακάριους χαρίζοντάς τους αμετάβλητη πια την αρετή, σύμφωνα με το λόγο που λέει, «μη μακαρίζεις κανένα πριν από το τέλος σου δηλαδή δεν είναι ο θάνατος, ούτε τελειώσή σου στάθηκε η μετάστασή σου, ούτε πάλι σου χαρίζει την ασφάλεια η εκδημία σου. Γιατί όλων των αγαθών που ξεπερνούν το νου έγινες εσύ αρχή και μέση και κατάληξη κι ασφάλεια κι εδραίωση αληθινή, η άσπορη σύλληψή σου, η κατοίκηση εντός σου του Θεού και η άφθαρτη γέννα σου. Γι' αυτό αληθινά είπες, όχι μετά το θάνατό σου αλλά από τη σύλληψη, ότι θα σε μακαρίζουν όλες οι γενιές.

Έτσι δε σε έκανε μακάρια ο θάνατος, αλλά εσύ δόξασες το θάνατο, δώχνοντας τη λύπη που προξενεί και δείχνοντας το θάνατο χαρά. Γι' αυτό και παραδινόταν σε ιερή ταφή το πανάμωμο σώμα σου, κατά την οποία άγγελοι προπορεύονταν, σε περικύκλωναν, σ' ακολουθούσαν και τι δεν έκαναν από ό,τι ήταν φυσικό να προσφέρουν στη μητέρα του Κυρίου τους, κι όλο το πλήρωμα της Εκκλησίας αναβοούσαν ύμνους θεϊκούς κροτώντας τα χέρια με το ρυθμό του πνεύματος· «θα γεμίσουμε από αγαθά του οίκου σου· άγιος ο ναός σου και δίκαια θαυμάζεται» ⁴⁴. Και πάλι· «αγίασε ο Ύψιστος την κατοικία σου» ⁴⁵. «Όρος του Θεού, όρος εύφορο, το όρος στο οποίο ευδόκησε ο Θεός να κατοικήσει» ⁴⁶.

Εσένα την αληθινή κιβωτό του Κυρίου του Θεού πήραν στους ώμους τους η σύναξη των αποστόλων, όπως παλιά σήκωσαν οι ιερείς την κιβωτό της προτύπωσης, και σ' απόθεσαν στον τάφο, και μέσω αυτού, σαν μέσω κάποιου Ιορδάνη, σε παρέπεμπαν στην αληθινή γη της επαγγελίας, εννοώ την άνω Ιερουσαλήμ, τη μητέρα όλων των πιστών, που τεχνίτης και δημιουργός της είναι ο Θεός. Γιατί η ψυχή σου δεν κατέβηκε στον άδη ούτε και η σάρκα σου γνώρισε τη σήψη ⁴⁷. Δεν εγκαταλείφθηκε στη γη το άσπιλο κι ολότελα άφθαρτο σώμα, αλλά η βασίλισσα, η κυρία και Δέσπονά μας, η μητέρα του Κυρίου, η Θεοτόκος η αληθινή μετατέθηκε και ζει στα βασιλικά δώματα τ' ουρανού.

Πώς μπόρεσε ο ουρανός να υποδεχτεί αυτήν που είναι πιο πλατιά από τον ουρανό; Και πώς δέχτηκε ο τάφος αυτήν που δέχτηκε το Θεό; Ναι τη δέχτηκε, ναι τη χώρεσε. Γιατί δεν έγινε με τις σωματικές διαστάσεις πλατύτερη από τον ουρανό. Πώς δηλαδή ένα τριών πήχεων σώμα, που όλο και λεπταίνει, θα μπορέσει να συγκριθεί με τα πλάτη και τα μήκη τ' ουρανού; Αλλά με τη χάρη του υπερακόντισε τα μέτρα οποιουδήποτε ύψους και βάθους. Γιατί το θείο δε δέχεται σύγκριση. Ώ μνήμα ιερό και

θαυμαστό και σεβάσμιο και που όλοι προσκυνούν, το οποίο και τώρα άγγελοι το φροντίζουν, στέκοντας κοντά του με σεβασμό και φόβο· οι δαίμονες φρίπτουν, οι άνθρωποι προστρέχουν με πίστη, το τιμούν και το προσκυνούν με τα μάτια και τα χείλη, τα φιλούν με πόθο ψυχής κι αντλούν άφθονα αγαθά. Όπως δηλαδή, αν τοποθετήσει κάποιος μέσα στα ρούχα ή σ' ένα μέρος μύρο ακριβό κι ύστερα το αφαιρέσει, απομένει η μυρωδιά κι αφού απομακρυνθεί το μύρο, έτσι και τώρα το θείο σώμα και άγιο και πανάμωμο που ξεχειλίζει από θεία ευωδία, η πλούσια βρύση της χάριτος, αφού τοποθετήθηκε στον τάφο και έπετα μεταφέρθηκε σε χώρους ανώτερους και ψηλούς, δεν άφησε τον τάφο χωρίς την αμοιβή του, αλλά του μεταδίδει κάτι από τη θεία μοσχοβολιά και χάρη και το άφησε σ' όσους προσέρχονται σ' αυτό με πίστη πηγή γιατρειάς και όλων των αγαθών.

Στα πόδια σου κι εμείς σήμερα καθόμαστε, Δέσπονα, και ξανά θα πω, Δέσπονα Θεοτόκε που γάμο δε γνώρισες, και δένοντας γερά τις ψυχές μας στην ελπίδα σου σαν από μια πανίσχυρη κι ασύντρηκτη άγκυρα, το νου και την ψυχή και το σώμα κι όλο τον εαυτό μας σ' εσένα αναθέτομε, τιμώντας με ψαλμούς και ύμνους και ωδές πνευματικές, όσο μπορούμε· γιατί είναι αδύνατο να σε τιμήσουμε όσο αξίζεις. Αν δηλαδή, όπως μας δίδαξε ο ιερός λόγος, η τιμή προς τους ομόδουλούς μας αποτελεί απόδειξη της αγάπης μας προς τον κοινό Δεσπότη, πώς πρέπει ν' αμελήσουμε την τιμή προς εσένα που γέννησες τον Κύριό σου; Αντίθετα πώς δεν πρέπει να την επιδώκομε με κάθε τρόπο; Πώς δεν πρέπει να είναι προτιμότερη από την ίδια την απαραίτητη αναπνοή που είναι πρόξενος της ζωής; Γιατί έτσι θα μπορούσαμε να παραστήσουμε καλύτερα την αγάπη μας προς τον Κύριο. Γιατί λέγω προς τον Κύριο; Είναι αληθινά αύταρκες για όσους σε μνημονεύουν μ' ευλάβεια το πολυτιμότεο δώρο της μνήμης σου· γιατί αυξάνει πιο πολύ την αναφαίρετη χαρά. Από ποια δηλαδή αγαλλίαση δεν ξεχειλίζει; Από ποια αγαθά αυτός που κάνει το νου του θησαυροφυλάκιο της πάναγνης μνήμης σου;

Αυτός ο λόγος μου είναι προσφορά κι ευχαριστία σε σένα, η απαρχή των λόγων μου, το ό,τι καλύτερο της φτωχής μου δάνοιας που κινήθηκε από το δικό σου πόθο και λησμόνησε την αδυναμία της. Άλλ' είθε να δεχθείς με ευμένεια τον πόθο μου, ξέροντας πως είναι ανώτερος από τη δύναμή μου. Και σύ, Δέσπονα μου αγαθή, που γέννησες Κύριο αγαθό, είθε να μη μας χάνεις από τα μάτια σου, να καθοδηγείς τη ζωή μας όπου θέλεις, να σταματήσεις τις ορμές των αισχροτάτων παθών μας, και , οδηγώντας μας στο ακύμαντο λιμάνι του θείου θελήματος, αξίωσέ μας και τη μελλοντική μακαριότητα, τη γλυκά κατάλαμψή μας από το ίδιο το πρόσωπο του

Θεού Λόγου που έλαβε από εσένα τη σάρκα, μαζί με τον οποίο στον Πατέρα ανήκει η δόξα , η τιμή, η δύναμη, η μεγαλοσύνη και μεγαλοπρέπεια μαζί με το πανάγια κι αγαθό και ζωοποιό σου Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

Υ Π Ο Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Παρμ. 10, 7.
2. Ψαλμ. 115, 6.
3. Ψαλμ. 86, 3.
4. Ης. 25, 1.
5. Β' Κορ. 3, 18.
6. Γρηγορίου Θεολόγου, Επιστολή Β' προς Κληδόνιον, Άπαντα Γρ. Θεολόγου ΕΠΕ τομ. 7, σελ. 194.
7. Έξ. 20, 12.
8. Σοφ. Σολ. 3, 1.
9. Ματθ. 25, 25.
10. Ψαλμ. 22, 2.
11. Ψαλμ. 22, 3.
12. Ψαλμ. 13, 2 - 3.
13. Γαλ. 4, 4.
14. Λουκά 1, 28.
15. Λουκά 1, 29.
16. Λουκά 1, 30.
17. Λουκά 1, 31.
18. Λουκά 1, 34.
19. Λουκά 1, 35.

20. Λουκά 1, 38.

21. Ρωμ. 10, 33 - 34.

22. Ρωμ. 4, 17.

23. Ιερ. 23, 21.

24. Ης. 64, 1.

25. Λουκά 1, 28, 42.

26. Λουκά 1, 48.

27. Άσμα 6, 8.

28. Φιλ. 2, 4.

29. Ιω. 6, 48.

30. Γεν. 28, 12.

31. Ψαλμ. 71, 6.

32. Ης. 7, 14.

33. Δαν. 2, 34.

34. Ιεζ. 44, 1.

35. Διονυσίου Αρεοπαγίτου. Περί θείων ονομάτων, κεφ. 3, ΕΠΕ Φιλοκαλία τομ. 3.

36. Α' Κορ. 15, 55.

37. Άσμα 2, 7.

38. Β' Κορ. 5, 8.

39. Άσμα 6, 10.

40. Άσμα 2, 1, 2 - 1, 3.

41. άσμα 1, 4.

42. Β' Κορ. 12, 2.

43. Εκκλ. 11, 30.

44. Ψαλμ. 64, 6.

45. Ψαλμ. 45, 5.

46. Ψαλμ. 67, 16.

47. Ψαλμ. 15, 10.